

Protestantse
Kerk

Herkansing

Werken aan herstel van vertrouwen
en een duurzame financiële huishouding
van de Protestantse Kerk in Nederland.

*Plan van aanpak voor het voortgezette kerk breed gesprek
naar aanleiding van de invoering en ontvangst van nieuwe regelingen
en heffingspercentages voor solidariteitskas en quotum in 2024.*

18 november 2025

Inhoudsopgave

<i>Woord vooraf</i>	3
<i>Samenvatting</i>	5
<i>Schematisch overzicht</i>	6
<i>Inleiding</i>	7
<i>De thema's in werkpakketten</i>	9
1. Gesprek over communicatie: eenvoud en transparantie van geldstromen	9
2. Gesprek over de uitgaven	9
a. ondersteuning gemeente-zijn	10
b. ondersteuning kerk-als-geheel	11
c. gezamenlijke roeping	11
d. gedeelde dienstverlening	11
3. Gesprek over onderlinge solidariteit	12
4. Gesprek over de inkomsten: Samen werken aan nieuwe regelingen(en)	14
<i>De integrale projectdragers</i>	15
A. Inhoudelijke bezinning en gesprek o.a. over 'kerk en geld', 'gezamenlijke roeping' en 'onderlinge solidariteit'.	15
B. Projectorganisatie	15
C. Activiteiten en werkvormen	16
D. Projectcommunicatie	17
E. Planning en begroting	18

Woord vooraf

‘De Protestantse Kerk in Nederland bestaat uit al de gemeenten, te weten...’ Met deze woorden uit de Romeinse artikelen (Art. 2.2) van de Kerkorde willen we dit Woord vooraf openen. Nadat in artikel 1 veel inhoudelijks is gezegd over de kerk, over haar belijden, over haar roeping en zending, over dat waaraan zij zich gehouden weet, zijn ook deze woorden cruciaal. De kerk? Niet primair een landelijke of regionale organisatie maar in haar verschijningsvorm bestaat zij uit al de gemeenten. De kleine, de grote, de krachtige, de kwetsbare, de financieel rijke, de armere, in al haar kleurschakeringen en fases van groei, bloei of verstilling.

Wat die kerk, die bestaat uit al de gemeenten, in haar wezen is, dat heeft de Kerkorde in artikel 1.1 eerst verwoord, dat gaat voorop en is fundamenteel: *‘...gestalte van de ene heilige apostolische en katholieke of algemene christelijke Kerk...’*. De kerk? Deel van het levende Lichaam van Christus. Kerk van alle eeuwen en alle plaatsen.

We openen met deze woorden omdat het in het kerkbrede gesprek ten diepste, in de praktijk en bijbehorend beleid uiteindelijk daar over heeft te gaan. Over de kerk die bestaat uit de gemeenten en wat dat betekent voor de onderlinge verhouding van de gemeenten, voor de wederkerige relatie tussen de gemeenten en de kerk, voor de wederzijdse verantwoordelijkheden die daarin meekomen en voor de gezamenlijke roeping.

Dat het bij het leven van kerk en gemeenten en hun wederkerige relatie ook over geld gaat is niet van vandaag of gisteren. In Handelingen 11 lezen we over de gemeenten van Jeruzalem en Antiochië en hoe zij zich tot elkaar verhouden. In hun gezamenlijke, maar ook met verschillende accenten ervaren, roeping voor de verspreiding van het evangelie. En voor de ondersteuning die de ene gemeente de andere kan geven in tijden van nood.

In de recente kerkgeschiedenis zien we in de drie voorlopers van de Protestantse kerk diverse vormen van regelingen om bovenlokaal kerk-zijn te financieren. Zo functioneerde binnen de Evangelisch Lutherse Kerk jarenlang de zogenaamde *Algemene Kas* en werd in de Nederlandse Hervormde Kerk rond 1900 de *Generale Kas* ingesteld. Deze voorziening had tot doel een centrale financiële basis te creëren, waarmee zowel landelijke taken konden worden uitgevoerd als financieel zwakkere gemeenten ondersteund. In 1972 werd de afdracht aan deze kas verplicht voor alle gemeenten. Reeds eerder, bij de invoering van de Hervormde Kerkorde in 1951, was een principieel besluit genomen dat inhoudelijk beleid en financieel beheer onlosmakelijk met elkaar verbindt: de introductie van de ouderling-kerkvoogd. Een besluit dat destijds op stevig verzet stuitte en in sommige gemeenten nog decennialang onderwerp van discussie bleef.

Met de vorming van de Protestantse Kerk in Nederland in 2004 werd de *Generale Kas* vervangen door de *Solidariteitskas*. Daarin kreeg de onderlinge ondersteuning van gemeente tot gemeente een nieuwe, herkenbare plaats. De overige uitgaven van de kerk als geheel werden vanaf dat moment gedekt door de ook al eerder bekende *quotumregeling* – een omslagregeling voor de gezamenlijke bijdrage van de gemeenten aan het bovenplaatselijke werk.

In het voortgezette kerkbrede gesprek dat vanaf januari 2026 – na de verkenning van 2025 – binnen de Protestantse Kerk zal worden gevoerd, ligt de uitdaging besloten om deze inhoudelijke en historische lijnen met elkaar te verbinden én in balans te houden. Daarbij wordt aan de gesprekspartners gevraagd om, luisterend en sprekend, levend uit het Woord, biddend om de leiding van de Heilige Geest en gedreven door een gedeelde liefde voor de kerk, te zoeken naar een verantwoorde en gedragen wijze waarop gemeenten en kerk hun onderlinge verhouding ook financieel gestalte kunnen geven, vandaag en morgen.

De regiegroep dankt het moderamen voor het in haar gestelde vertrouwen door haar benoeming, en biedt bij deze het plan van aanpak aan de kleine synode aan, ter bespreking en besluitvorming op 12 december 2025.

Maarten van Ginkel, voorzitter
Ds. Arie van der Maas, verkenner

Samenvatting

Inleiding en context

- In 2024 nam de kleine synode besluiten over de quotum- en Solidariteitskasregeling, wat leidde tot aanzienlijke weerstand bij gemeenten.
- Op 13 december 2024 werd besloten de nieuwe Solidariteitskasregeling tijdelijk in te trekken en de quotumregeling aan te passen, gevolgd door een besluit over een te voeren kerk breed gesprek over solidariteit en vermogensinzet.
- Ds. Arie van der Maas werd aangesteld als verkenner om input vanuit gemeenten, classes en landelijke personen en organisaties te verzamelen.
- Op 14 november 2025 besloot de kleine synode de nieuwe quotumregeling in te trekken mede naar aanleiding van de bevindingen en aanbevelingen die op deze dag door de verkenner aan de generale synode werden gepresenteerd.

Thematische werkpakketten

1. **Transparantie en communicatie:** Helder inzicht in geldstromen, eenvoud en begrijpelijke verantwoording, herstel van vertrouwen, aanpak van ervaren 'black box Utrecht'.
2. **Uitgaven:** Keuzes maken over wat wel en niet wordt gefinancierd, inclusief inzicht in en medeverantwoordelijkheid voor quotum- en Solidariteitskasuitgaven.
Vierslagindeling: ondersteuning gemeente-zijn, ondersteuning kerk-als-geheel, gezamenlijke roeping, gedeelde dienstverlening.
3. **Onderlinge solidariteit:** Gericht op warme relaties tussen gemeenten, zowel financieel als inhoudelijk, met aandacht voor bestaande regelingen en mogelijke integratie of verschuiving van Solidariteitskas en quotum.
4. **Inkomsten/ nieuwe regelingen:** Verbetering van oude regelingen, betrekken van experts en praktijkervaringen, streven naar hoge acceptatie en duurzame financiële huishouding.

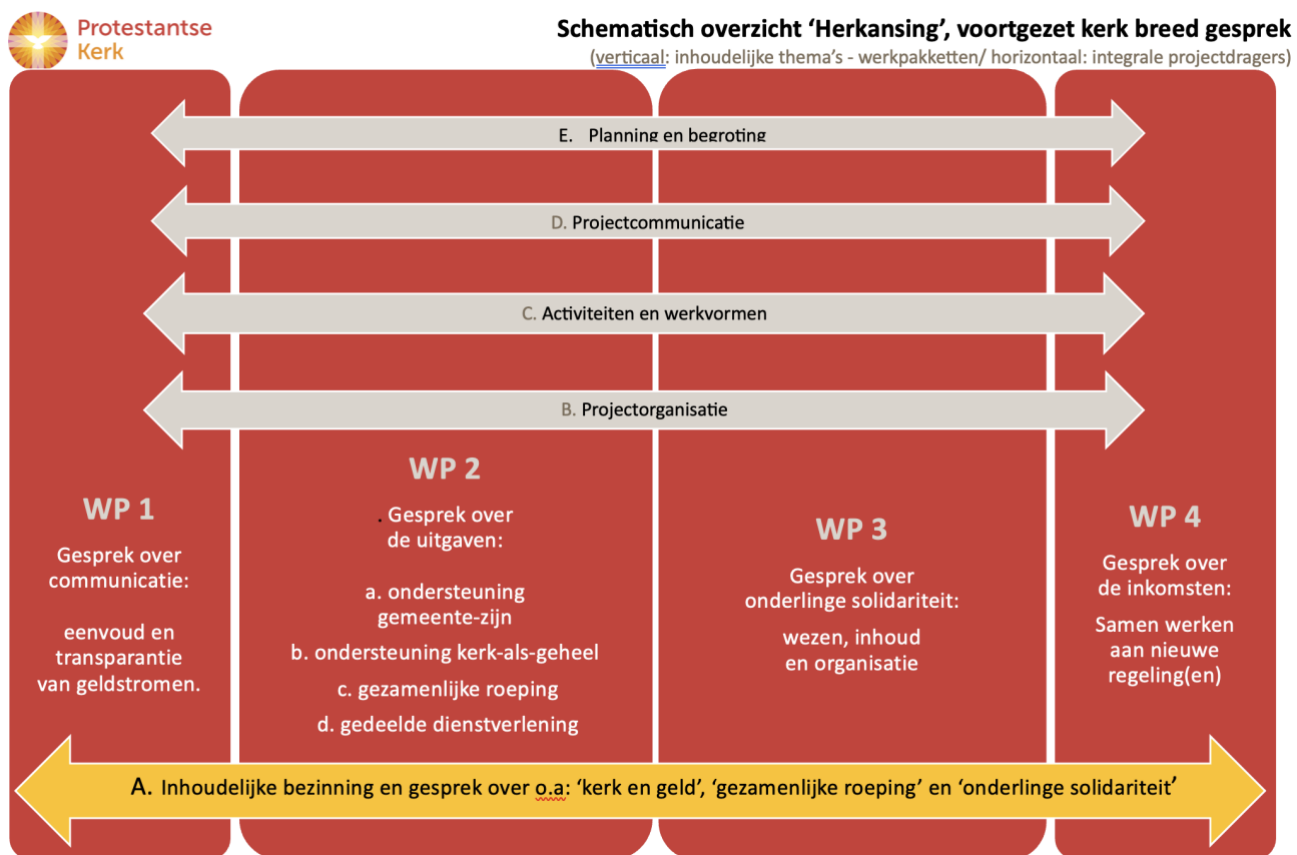
Projectorganisatie en integrale projectdragers

- Projectleider aangesteld onder verantwoordelijkheid van de kleine synode/moderamen, ondersteund door dienstenorganisatie.
- Regiegroep ingesteld voor toezicht, advies en afstemming, verdeeld over werkpakketten met een kerngroep voor week-tot-week opvolging.
- Vijf integrale projectdragers: (A) inhoudelijke bezinning over o.a. kerk en geld, gezamenlijke roeping en onderlinge solidariteit, (B) projectorganisatie, (C) activiteiten en werkvormen, (D) communicatie, (E) planning en begroting.

Planning en begroting

- Jan 2026 – juni 2027: stapsgewijze uitvoering kerk-breed gesprek, verwerking resultaten, voorbereiding beleidsdocumenten, besluitvorming door synode.
- Begroting: €60.000 vanuit Projectgelden Kerk brede Transitie 2026 en 2027.

Schematisch overzicht

Inleiding

Op 15 maart 2024 nam de kleine synode van de Protestantse Kerk in Nederland besluiten over nieuwe regelingen voor quotum en Solidariteitskas. Drie maanden later, op 28 juni 2024, volgden besluiten over de heffingspercentages. Wat bedoeld was als een stap naar vernieuwing, riep echter veel weerstand en verontrusting op in de gemeenten. De daaropvolgende revisieverzoeken en bezwaren brachten aan het licht dat er niet alleen sprake was van onvrede over de regelingen zelf, maar ook van een dieper gebrek aan vertrouwen.

Op 13 december 2024 besloot de kleine synode de nieuwe regeling voor de Solidariteitskas tijdelijk (maximaal twee jaar) in te trekken en de quotumregeling aan te passen. Tegelijk werd uitgesproken dat er een kerkbreed gesprek nodig is – niet slechts over cijfers en structuren, maar over de ziel van de solidariteit binnen de kerk: over geven en ontvangen, over vermogen als middel en niet als doel.

Om dit gesprek te openen, is per 1 juli 2025 ds. Arie van der Maas aangesteld als verkenner. Hij luisterde, naar wat er leeft in classes en gemeenten en landelijke organisaties en ging in gesprek met sleutelfiguren en andere betrokkenen. Drie vragen stonden daarbij centraal:

- Wat ging goed, en wat niet, bij de invoering van de nieuwe regelingen?
- Welke lessen dragen we daaruit mee voor de toekomst?
- Wat is wezenlijk voor een gesprek over financiële solidariteit en vermogensinzet?

De oogst van deze verkenning – vervat in zijn bevindingen en aanbevelingen – vormt de bedding van dit plan van aanpak. Ze zijn als bijlage toegevoegd. Mede op grond van de bevindingen en aanbevelingen vanuit de verkenning heeft de kleine synode op 14 november 2025 besloten ook de nieuwe quotumregeling in te trekken.

Het voortgezette gesprek krijgt vorm in vier *thematische werkpakketten* die samen het hart van het proces vormen. Daarbij vormen werkpakket 2 en 3 het inhoudelijke, beleidsrijke, hart van het traject. De pakketten of thema's 1 en 4 zijn beleidsarmer. Ze beogen een gedragen en vernieuwde randvoorwaardelijke basis te leveren voor een duurzame financiële huishouding van de Protestantse kerk.

1. De transparantie van geldstromen, als uitdrukking van vertrouwen en verantwoording.
2. De besteding van middelen en de inhoudelijke keuzes die daarbij onvermijdelijk zijn.
3. De onderlinge solidariteit, geworteld in een lange traditie van kerkelijke verbondenheid.
4. De nieuwe regelingen, waarvoor eenvoud en draagvlak essentieel zijn.

Bij dit alles gaat het in de kern om veel meer dan de ontwikkeling van beleid. In dit gesprek over geld en structuur, over verdeling en verantwoordelijkheid, klinkt de vraag naar het kerk-zijn - en de toekomst daarvan - zelf: Wat is daarin en daarvoor wezenlijk? Wat betekent het om samen kerk te zijn - lokaal én landelijk - als één lichaam van Christus? Hoe verhouden

zelfstandigheid en verbondenheid zich tot elkaar? En hoe spreken en handelen wij als kerk als het gaat over geld, gezamenlijke roeping en onderlinge solidariteit?

Deze bezinning vormt de eerste en basale *integrale projectdrager* van het geheel. De overige dragen zorg voor de organisatie, planning, begroting, communicatie en de activiteiten en werkvormen die het gesprek gestalte geven – middelen die dienstbaar zijn aan het doel: Werken aan herstel van vertrouwen en een duurzame financiële huishouding van de Protestantse Kerk in Nederland.

De thema's in werkpakketten

1. Gesprek over communicatie: eenvoud, transparantie van geldstromen.

Een van de meest gehoorde kritiekpunten tijdens de luisterronde betreft de ervaren 'black box Utrecht': het gevoel dat onduidelijk is hoe de verschillende geldstromen worden geïncasseerd en besteed. Deze ervaring heeft structureel bijgedragen aan een beperkt vertrouwen in de financiële processen van de kerk. De beleidsbeslissingen rondom quotum en Solidariteitskas in maart en juni 2024 hebben dit wankel vertrouwen verder aangetast, waardoor sommigen spreken van een situatie van uitgesproken wantrouwen.

Hoewel wordt erkend dat er wel degelijk communicatie plaatsvindt over activiteiten die worden bekostigd uit quotum- en solidariteitsmiddelen, ontbreekt volgens velen een heldere financiële verantwoording waarin per geldstroom – diaconaal en kerkrentmeesterlijk – inzichtelijk is wat is opgehaald en hoe dit is besteed.

Het is daarom noodzakelijk te werken aan een transparante en eenvoudig gestructureerde financiële huishouding, met een bijbehorende, begrijpelijke vorm van verantwoording. Het gesprek hierover kan benut worden om ideeën op te halen over de wijze waarop deze transparantie kan worden gerealiseerd en hoe de communicatie daarover het meest effectief kan plaatsvinden.

2. Gesprek over de uitgaven

In dit werkpakket staat het maken van keuzes centraal. Wat doen we wel, wat doen we niet (meer)? Daarbij gaat het om de besteding van de middelen die onder meer via de quotumregeling en regeling voor de Solidariteitskas worden opgebracht door de gemeenten.

In de verkenningfase van het kerkbrede gesprek werd duidelijk dat, om draagvlak te verkrijgen of te behouden voor de afdracht van geld en voor mogelijke veranderingen aan de inkomstenkant, er ook breed en in openheid gesproken moet worden over de uitgaven. Transparantie en eenvoud van de geldstromen zijn daarvoor essentiële voorwaarden (zie ook werkpakket 1).

Het gaat echter niet alleen om inzicht in de financiële huishouding. Voor draagvlak is het van belang dat leden van de kerk en ambtsdragers in de gemeenten medeverantwoordelijkheid of 'eigenaarschap' kunnen ervaren voor de inhoudelijke keuzes die worden gemaakt met betrekking tot de uitgaven. In de afgelopen jaren vond dat gesprek vooral in kleine kring plaats. De directie en het bestuur van de dienstenorganisatie bereidden besluiten voor, waarna de kleine synode de begroting en, op een later moment, de jaarrekening vaststelde. Dit gebeurde binnen het door de generale synode vastgestelde beleidskader. Kerkordelijk en procedureel is dat correct en past het bij een manier van werken die in de afgelopen decennia is gegroeid.

Tijdens de verkenning van het kerkbrede gesprek is het besef gegroeid dat voor vandaag en morgen andere processen nodig zijn: een in openheid breder gevoerd gesprek over de inhoudelijke keuzes. Daarbij gaat het om vragen als: Wat is belangrijk, wat kunnen en willen we van de huidige activiteiten en dienstverlening continueren? Wat is goed of nodig om te schrappen en wat is belangrijk, gelet op de vragen van vandaag en morgen, het kerk-zijn van de toekomst, om toe te voegen. Ook deze processen zullen formeel moeten worden geborgd door besluitvorming conform de kerkorde en de richtlijnen voor goed bestuur. De uitkomst hiervan zal bouwsteen kunnen zijn voor het bredere beleidsplan van de Protestantse kerk waar het beleidskader van de dienstenorganisatie beleidsmatig een uitvloeisel van is.

De uitgaven die voortkomen uit de middelen van de Solidariteitskas komen in paragraaf 3 aan de orde. Daarbij zal tevens besproken worden of het niet passender is om bepaalde uitgaven, die nu onder de Solidariteitskas vallen, onder te brengen bij de quotumregeling. Dit kan bijdragen aan een beter te begrijpen totaalbeeld van de financiële huishouding van de kerk. Om die reden worden enkele uitgaven die momenteel via de Solidariteitskas lopen, ook betrokken bij dit werkpakket 2, zodat hun inhoudelijke - ook in de tijd ontwikkelende - betekenis kan worden meegewogen.

Als voorlopige indeling van de quotumuitgaven hanteren we in deze paragraaf een vierslag. Deze indeling kan, juist vanwege haar beoogde verhelderende karakter, zelf onderwerp van gesprek zijn. In alle vier de onderdelen geldt als uitgangspunt dat de lokale gemeente centraal staat, terwijl bovenlokaal gestalte krijgt wat lokaal niet of minder goed mogelijk is. De ondersteuning van het lokaal gemeente-zijn is niet voor niets het eerste dat aan de orde komt. Als tweede, toch ook onlosmakelijk met de lokale gemeente verbonden, is de ondersteuning van bovenlokale colleges en gremia, die er in de kern zijn om het leven en werken van de lokale gemeenten 'kerkelijk' en 'ordentelijk', zoals in de kerkorde is afgesproken, te hoeden en te reguleren. In de derde plaats gaat het om aspecten van de roeping van de gemeente die haar lokale mogelijkheden te boven gaan en daarom beter (effectiever en efficiënter) door de gemeenten gezamenlijk in regionaal of landelijk verband gedaan kunnen worden. We vatten dit samen met de woorden 'gezamenlijke roeping'. Ten vierde betreft het ook het delen van diensten die bovenlokaal effectiever en efficiënter vorm en inhoud kunnen krijgen dan lokaal: gedeelde dienstverlening.

In de gesprekken die in het kader van dit werkpakket worden gevoerd, en bij de verwerking van de uitkomsten daarvan, zal tevens de inhoud worden betrokken van de Rapportage Beleidsevaluatie van het strategisch beleidskader van de dienstenorganisatie, uitgevoerd door onderzoeksbureau Ipsos in januari 2025.

a. Ondersteuning van het gemeente-zijn

Een groot deel van de roeping van de gemeente betreft de dienst aan het Woord van God (art. IV KO) in de lokale context: de eredienst met prediking en viering van doop en avondmaal, het pastoraat, de geestelijke vorming, het diaconaat en de missionaire arbeid.

Bij de ondersteuning van het gemeente-zijn gaat het om de werkzaamheden van medewerkers van de dienstenorganisatie die bijdragen aan deze primaire processen van de gemeenten. In de verdere uitwerking van dit werkpakket wordt een specifieke inventarisatie gemaakt van de verschillende werkzaamheden op het landelijk dienstencentrum die zich richten op deze ondersteuning. Zonder nu al uitputtend te zijn kan gedacht worden aan werkzaamheden van de afdeling Vitale roeping ter ondersteuning van predikanten, pastores en kerkelijk werkers en het beroepingswerk. Maar ook bijvoorbeeld ondersteuning lokaal diaconaal werk door binnenlands diaconaat, de classisteams (waaronder adviseurs dienstverlening en financieel beleidsadviseurs) die inmiddels in meerdere classes werkzaam zijn ten bate van de gemeenten. Daarbij zal het gesprek worden gevoerd over de inhoud en relevantie van deze en andere activiteiten — zowel met het oog op de huidige situatie als op verwachte ontwikkelingen in de toekomst — en over de benodigde keuzes binnen veranderende financiële mogelijkheden.

b. Ondersteuning kerk-als-geheel

Van oudsher wordt uit de algemene middelen — zoals destijds uit de vroegere *Generale Kas* van de Hervormde Kerk, waarover in het Woord vooraf reeds werd gesproken — bekostigd wat nodig is voor het functioneren van de bovenplaatselijke kerk, ofwel de kerk als geheel.

In de eerste plaats betreft dit de ondersteuning van bovenlokale colleges en gremia, zoals de generale en kleine synode met hun bijbehorende colleges, evenals de classicale vergaderingen met hun brede moderamina en classicale colleges. Concreet gaat het hierbij om onderdelen van de Dienstenorganisatie zoals het synodesecretariaat en juridische zaken, maar ook om de loonkosten van de classispredikanten, en van de preses en scriba van de synode.

Daarnaast dragen deze middelen bij aan de inzet van medewerkers binnen de Dienstenorganisatie die inhoudelijke expertise ontwikkelen en borgen op uiteenlopende terreinen van theologie en samenleving — mensen die, met hun kennis en toewijding, helpen om de kerk in haar functioneren en gezamenlijke opdracht te ondersteunen.

Bij de voortzetting van het kerk brede gesprek begin 2026 zal een nadere inventarisatie beschikbaar zijn van de onderwerpen die hieronder vallen, zodat helder wordt wat tot de ondersteuning van de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de kerk als geheel behoort.

c. Gezamenlijke roeping

Er zijn ook aspecten van de roeping van de gemeente die de grenzen van het lokale overstijgen. Het gaat daarbij onder meer om zending en werelddiaconaat, missionaire en diaconale arbeid in binnen- en buitenland, onder andere via Kerk in Actie, maar bijvoorbeeld ook om medefinanciering van The Passion, om theologische arbeid en opleiding etc.

In het kerkbrede gesprek zal het gaan om vragen als: wat gebeurt er momenteel op dit terrein? Wat willen en kunnen we voortzetten? Wat kan eventueel worden toegevoegd? En wat zal moeten worden beëindigd als er, gezien beperkte financiële middelen, keuzes noodzakelijk zijn? Ter voorbereiding op dit gesprek zal een inventarisatie worden gemaakt van de huidige activiteiten op het dienstencentrum en van de wijze waarop deze worden gefinancierd, via de quotumregeling of op andere manieren. Een onderdeel wat hier wellicht, vanwege de zich ontwikkelende betekenis, zou kunnen worden ingevoegd is het categoriaal pastoraat. Zie hiervoor onder paragraaf 3, onderlinge solidariteit.

d. Gedeelde dienstverlening

Als vierde onderdeel van de (quotum)uitgaven noemen we de ‘gedeelde dienstverlening’ of met de voor sommigen bekende term ‘shared services’. Ter vergelijking kan worden gedacht aan de inrichting van een lokaal of regionaal kerkelijk bureau. Binnen het landelijk dienstencentrum gaat het om die activiteiten die om redenen van effectiviteit en efficiëntie het beste op landelijke schaal kunnen worden uitgevoerd. Te denken valt aan de ledenadministratie, de uitvoering van de regeling predikantstraktementen etc. Ook hier zal, ter voorbereiding op het voortgezette kerk-brede gesprek, specifiek worden geïnterviewd om welke diensten het op dit moment gaat.

3. Gesprek over onderlinge solidariteit

De primaire aanleiding voor het kerkbrede gesprek over solidariteit ligt in het besluit van de kleine synode van december 2024 om de nieuwe regeling voor de Solidariteitskas – waartoe in maart 2024 was besloten – tijdelijk, voor maximaal twee jaar, in te trekken. Reden hiervoor was onder meer het brede en sterke verzet, met name tegen de vermogenscomponent in de regeling. Tijdens de gesprekken in de verkenningsfase bleek echter dat er bij een deel van de gemeenten wel degelijk bereidheid bestaat om het beschikbare vrije vermogen van gemeente en/of diaconie ook buiten de eigen gemeente in te zetten. In die gesprekken en in het verdere verkennende werk kwam een aantal aandachtspunten en aanbevelingen naar voren die van belang zijn voor de voortzetting van het gesprek over onderlinge solidariteit:

a. Solidariteit tussen gemeenten ontwikkelt zich bij voorkeur langs warme lijnen van relatie in plaats van uitsluitend via een financiële regeling met een heffingspercentage en herverdeling van middelen. De relatie is wezenlijker dan de rekensom. De financiële component maakt daar deel van uit, maar inhoud, betrokkenheid en zo mogelijk wederkerigheid staan voorop.

b. De rapporten *Werkzaam Vermogen* (2020, deels door de generale synode aanvaard) en *Vermogen Werkzaam* (2025) bieden goede aanknopingspunten om een deel van de onderlinge solidariteit verder te ontwikkelen en, waar mogelijk, te organiseren.

c. Tegelijkertijd is aangegeven dat er ook behoefte blijft aan een duidelijke en inhoudelijk herkenbare basisregeling voor de Solidariteitskas waarmee gemeenten met specifieke noden of tekorten – incidenteel en/of projectmatig – kunnen worden ondersteund.

d. Sommige huidige uitgaven, op dit moment via de Solidariteitskas gefinancierd, zijn historisch verklaarbaar, maar vragen, mede in het licht van de toegenomen behoefte aan transparantie en verantwoording, om herbezinning en mogelijk een nieuwe inbedding (bijvoorbeeld via de quotumuitgaven voor gezamenlijke roeping of ondersteuning van gemeenten).

e. De inhoudelijke betekenis van onderdelen van de Solidariteitskas, zoals het categoriaal pastoraat (waaronder studentenpastoraat), wordt door velen nadrukkelijk onderstreept, juist met het oog op de toekomst van de kerk en de maatschappelijke veranderingen die daarmee samenhangen.

f. Financiële solidariteit kan worden verrijkt met andere vormen van solidariteit, zoals het delen van kennis of het opnemen van ambtelijke medeverantwoordelijkheid.

g. Tegelijkertijd wordt erkend dat samenwerking tussen gemeenten soms wordt belemmerd door de vrees dat financiële solidariteit zal worden gevraagd. Een verdergaand inhoudelijk gesprek over onderlinge solidariteit binnen de kerk is daarom van groot belang.

h. Overwogen kan worden om voor de Solidariteitskas en het quotum één duidelijke en uitvoerbare regeling te ontwikkelen (zie werkpakket 4).

Bovenstaande aandachtspunten zullen in het voortgezette kerkbrede gesprek opnieuw aan de orde komen, naast de perspectieven en reflecties die gesprekspartners inbrengen. Het gesprek richt zich – in lijn met de startnotitie van april 2025 – op het ontwikkelen van een gedragen en inhoudelijke visie op de begrippen solidariteit, vermogen en het werkzaam maken van vermogen binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Tegelijkertijd gaat het om het formuleren van concrete handelingsperspectieven die deze visie praktisch vormgeven.

Samengevat zal in het gesprek aandacht zijn voor:

- Het wezen van onderlinge solidariteit, in het perspectief van geloof en kerk-zijn;
- De inhoud van solidariteit: waar gaat het om, gezien de toekomst van gemeenten en de kerk;
- De organisatie van solidariteit: wat groeit vanzelf, wat vraagt actieve ondersteuning, en op welke wijze?

Bij voorbaat wijzen wij op een kansrijke mogelijkheid om nader te verkennen – aansluitend bij suggesties die tijdens de verkenningsfase herhaaldelijk naar voren kwamen – namelijk het daadwerkelijk betrekken van het door de generale synode besproken en deels aanvaarde rapport *Werkzaam Vermogen (2020)* bij een vernieuwde opzet van de Solidariteitskas.

Het rapport is destijds ontwikkeld tegen de achtergrond van overheidsrichtlijnen voor ANBI-instellingen, waarin is vastgelegd dat vermogen niet alleen rendement moet opleveren, maar ook doelgericht moet worden ingezet ten dienste van de missie van de organisatie. Deze richtlijnen raken ook de kerk en haar gemeenten, die als ANBI zijn erkend, en maakten de kwetsbaarheid zichtbaar – zowel van afzonderlijke gemeenten als van de kerk als geheel – in relatie tot de continuering van horizontaal fiscaal toezicht.

In aansluiting op *Werkzaam Vermogen* kan ook het begin 2025 opgestelde vervolgrapport *Vermogen Werkzaam*, tot stand gekomen in samenwerking tussen de Protestantse Kerk, de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer en de Federatie van Diaconieën, een waardevolle bron van inspiratie vormen. Zo kan worden gezocht naar wegen waarop *onderlinge solidariteit tussen gemeenten*, met inzet van het per gemeente variërende vrij beschikbare vermogen, zich van binnenuit – ‘bottom-up’ – verder kan ontwikkelen.

4. Gesprek over de inkomsten: Samen werken aan nieuwe regelingen(en)

Tijdens de verkenningsfase van het kerkbrede gesprek werd duidelijk dat er naast brede en scherpe kritiek op onderdelen van de nieuwe regelingen ook erkenning bestaat voor het belang van verbetering van de oude regelingen.

In dit werkpakket gaat het niet alleen om de uitgangspunten, waarover in 2023 al een grote mate van draagvlak is gegroeid, maar ook om een breder en diepgaander gesprek over de technische invulling van de regelingen en de effecten daarvan op gemeenten en diaconieën.

Het is daarbij van belang zowel experts — waarvan er vele binnen de kerk beschikbaar zijn — te betrekken, alsook ervaringen en inzichten vanuit de kerkelijke praktijk te benutten. Het doel is om te komen tot een of twee regelingen die enerzijds een hoge mate van acceptatie en ‘eigenaarschap’ binnen de kerk en de gemeenten realiseren, en anderzijds bijdragen aan een duurzame financiële huishouding van de Protestantse Kerk.

Op basis van de ingebrachte kritiekpunten – zowel tijdens de bezwaarprocedures bij het GCBG als in de verkenning van het kerkbreed gesprek – is inmiddels goed zichtbaar waar de belangrijkste pijnpunten liggen van de in 2024 ingevoerde regelingen.

In het voortgezette kerkbreed gesprek blijft het van groot belang om over de inhoud en achtergrond van deze punten, evenals over mogelijke alternatieven, zorgvuldig en breed met elkaar in gesprek te gaan.

De integrale projectdragers

A. Inhoudelijke bezinning en gesprek, o.a. over kerk en geld, gezamenlijke roeping en onderlinge solidariteit.

Ook bij dit beleidsgesprek, dat wellicht vooral financieel van aard lijkt, is het van belang om het geloofsperspectief te betrekken, zoals tijdens de verkenningsfase herhaaldelijk naar voren kwam. Thema's dienen te worden besproken vanuit Bijbel, traditie en persoonlijke beleving, zodat beleidsmatige keuzes verbonden blijven aan de kern van het kerkelijk leven. Beleidsinspanningen dienen vooraf en gaandeweg te worden geleid door inhoudelijke geloofsgesprekken, omdat anders de essentie van het kerk-zijn uit het oog verloren wordt.

Het inhoudelijke gesprek zal in eerste instantie gaan over de betekenis van geld, bezit en macht over geld in het leven van kerk en gemeente — kortweg: *kerk en geld*. Daarnaast zijn er twee centrale verzamelbegrippen die verdere doordenking vragen:

- Gezamenlijke roeping (werkpakket 2c)
- Onderlinge solidariteit (werkpakket 3)

Achter deze begrippen ligt een bredere vraag die speelt in meerdere ontwikkeltrajecten van de Protestantse Kerk, zoals *Lichter op Pad* en *Inrichting van de Ruimte voor Woord en Geest*: op welke manier en vanuit welke inhoud zijn we kerk met elkaar, nu en in de toekomst? Wat betekent het om als gemeenten en als werkers deel te zijn van het ene lichaam van Christus? Wat vraagt dat van onderlinge relaties, het delen van lasten en het omgaan met verschillen in draagkracht en mogelijkheden? Hoe wordt de betrokkenheid bij het bredere kerkverband en de samenhang met andere gemeenten beleefd bij de lokale gemeente en haar leden?

Dit raakt ook de vraag naar de grenzen van het vaak genoemde 'autonoom gemeente-zijn'. Is autonomie een passend begrip binnen een presbyteriaal-synodale kerk, waarin de gemeente niet op zichzelf staat maar samen met andere gemeenten deel is van het geheel?

De wijze waarop deze inhoudelijke vragen in het vervolgproces aan de orde worden gesteld, wordt nader uitgewerkt. Aan dit onderdeel zal ook de inzet en het meedenken van de scribe van de kerk, ds. Kees van Ekris, worden gegeven.

B. Projectorganisatie

Voor het project *Herkansing, voortgezet kerkbreed gesprek* wordt een projectleider aangesteld. De projectleider werkt inhoudelijk in opdracht van de kleine synode respectievelijk het moderamen en legt aan hen verantwoording af.

De projectleider wordt, in overleg met de clustermanagers, bijgestaan door medewerkers van de dienstenorganisatie uit verschillende afdelingen. Hij of zij ontvangt van de directie mandaat om zowel inhoudelijk als procesmatig leiding te geven aan de werkzaamheden. Het project wordt zo mogelijk zonder externe capaciteit uitgevoerd.

In lijn met de startnotitie *Kerkbreed gesprek solidariteit* van april 2025 heeft het moderamen op 23 september 2025 een regiegroep ingesteld. Het voorstel voor de samenstelling van deze regiegroep is voorbereid door de verkenner, in overleg met de preses van de generale synode en de algemeen directeur van de dienstenorganisatie.

De regiegroep is samengesteld uit vertegenwoordigers met relevante expertise en ervaring, afkomstig uit landelijke, regionale en lokale kerkelijke gremia, evenals uit aan de kerk verbonden organisaties. Voor de rol van onafhankelijk voorzitter is gezocht naar iemand met zowel kritisch als verbindend vermogen, ervaring in het leiden van complexe beleidsprocessen en bestuurlijke betrokkenheid binnen de kerk. De verkenner is aan de regiegroep toegevoegd als adviseur. Voor het vervolg van het kerk brede gesprek na 1 januari 2026 zal ook de projectleider als adviseur aan de regiegroep worden toegevoegd.

De opdracht van de regiegroep voor dit vervolgtraject luidt als volgt:

- a. Toezien op de uitvoering van het plan van aanpak *Herkansing* en het kritisch en adviserend volgen van de werkzaamheden van de projectleider en de uitvoering van het plan van aanpak.
- b. Inhoudelijk samenwerken met de projectleider en de clustermanager ondersteuning & beheer bij de verwerking van de uitkomsten van het kerkbrede gesprek, met het oog op voorstellen aan de generale en kleine synode betreffende inhoudelijke beleidskeuzes en nieuwe regelingen.
- c. Het voorleggen van deze voorstellen aan het moderamen ter behandeling in de synode, met inachtneming van de eigen verantwoordelijkheid van het moderamen om de voorstellen te agenderen of, indien nodig, eerst in overleg met de regiegroep tot gezamenlijke afstemming te komen.

De leden van de regiegroep verdelen zich over de verschillende werkpakketten en nemen, naar gelang hun beschikbaarheid, actief deel aan de bijbehorende activiteiten. Vanuit de regiegroep wordt een kleinere kerngroep gevormd die in samenspraak met de projectleider de uitvoering van het plan van aanpak, zowel procesmatig als inhoudelijk, van week tot week volgt.

De volledige regiegroep komt eens per zes à acht weken bijeen, bij voorkeur fysiek, of anders online. Zowel de regiegroep als de projectleider ontvangen ondersteuning vanuit de dienstenorganisatie.

C. Activiteiten en werkvormen

De verschillende thema's en inhoudelijke lijnen van de werkpakketten zullen aan de orde komen tijdens diverse activiteiten, waarbij gebruik wordt gemaakt van uiteenlopende werkvormen. Daarbij zal zoveel mogelijk worden aangesloten bij bestaande overleggen en evenementen. Het geheel zal nader worden uitgewerkt in samenwerking met de afdeling communicatie&events van de dienstenorganisatie. Het zal gaan om de volgende onderdelen:

1. *Regioavonden per classis*

Voor kerkenraden, colleges en andere belangstellenden worden regioavonden georganiseerd waarin thema's uit meerdere werkpakketten aan bod komen. Aan de brede moderamina zal worden gevraagd om medeverantwoordelijkheid te dragen voor de organisatie en inrichting van deze bijeenkomsten. In overleg met de betreffende brede moderamina zal worden bepaald in welke classes of combinatie van classes daadwerkelijk een regioavond plaatsvindt.

2. *Gesprekstafels op het dienstencentrum in Utrecht of in de regio*

Met betrokken experts en vertegenwoordigers van specifieke belangengroepen zullen gesprekstafels worden ingericht, doorgaans per werkpakket.

3. *Gesprekstafels met leden van de generale synode*

Deze gesprekken richten zich op de verschillende thema's en dienen mede ter voorbereiding op de besluitvorming door de generale synode. Leden en adviseurs van de generale synode worden tevens uitgenodigd om – actief of luisterend – deel te nemen aan andere onderdelen van het kerkbrede gesprek.

4. *Gesprekstafels met jongere generaties in Utrecht of in de regio*

Niet alleen als doelgroep van vandaag en morgen, maar ook als kenners van hedendaagse communicatiecultuur en werkvormen, zal nadrukkelijk de inbreng worden gezocht van jongere generaties. In het bijzonder gaat de aandacht uit naar jongere ambts- en taakdragers met praktijkervaring zowel binnen als buiten de kerkelijke context. Hun perspectief en betrokkenheid kunnen wezenlijk bijdragen aan het kerkbreed gesprek.

5. *Bijdrage via de regioavonden van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer*

Tijdens deze bijeenkomsten kan eveneens aandacht worden besteed aan de thema's die binnen het kerkbreed gesprek aan de orde zijn.

6. *Digitale en interactieve werkvormen*

Naast fysieke ontmoetingen worden ook andere, digitale vormen van interactie verkend, in samenwerking met de afdelingen communicatie en innovatie.

D. Projectcommunicatie

De afdeling communicatie zal, in samenspraak met de programmaleider, een communicatieplan opstellen voor het kerkbrede gesprek, zoals in dit plan van aanpak beschreven. Het plan richt zich op heldere en effectieve communicatie over het doel, de opzet, de voortgang en de uitkomsten van het gesprek. Tevens zal de afdeling communicatie ook belangrijke rol vervullen bij de realisatie van de activiteiten en werkvormen zoals onder C beschreven.

Er zal bijzondere aandacht zijn voor externe communicatie, maar ook voor een grondige interne communicatie richting de medewerkers van de dienstenorganisatie. Medewerkers leveren inhoudelijke bijdragen aan verschillende thema's, vooral via de in paragraaf C genoemde activiteiten en werkvormen, zoals de gesprekstafels onder 2 en 3. Tegelijkertijd is het van belang dat zij goed geïnformeerd blijven over de voortgang en mogelijke uitkomsten van het kerkbrede gesprek. Inhoudelijke keuzes die mede op basis van het kerkbrede gesprek gemaakt gaan worden over continuering, beëindiging of vernieuwing van

onderdelen van dienstverlening en activiteiten op bovenplaatselijk niveau kunnen persoonlijke consequenties hebben voor medewerkers. Betrouwbaar en zorgvuldig werkgeverschap is belangrijk.

E. Planning en begroting

De werkpakketten van het plan van aanpak zullen vanaf het begin van 2026 parallel worden voorbereid en uitgevoerd. De aard en inhoud van de verschillende pakketten brengen echter met zich mee dat de doorlooptijd zal verschillen. Voor werkpakket 1 en werkpakket 4 is de inzet om deze in het derde kwartaal van 2026 af te ronden, zodat besluitvorming kan plaatsvinden in de generale en kleine synode van november en december 2026. Dat betekent dat nieuwe regelingen in 2027 ingaan, waarbij in 2027 verdere fijn stelling op heffingen plaatsvindt, op geleide van in 2027 door de synode te maken keuzes in beleid en activiteiten en daarmee samenhangende uitgaven.

De inhoudelijke doordenking van de beleidskeuzes rond de uitgaven (*werkpakket 2*), in samenhang met het bredere beleid van de kerk en het beleidskader van de dienstenorganisatie, vraagt meer overleg en zorgvuldigheid dan binnen een goed half jaar kan worden gerealiseerd. Dat geldt vermoedelijk ook voor werkpakket 3 (*onderlinge solidariteit*), waarin de — mogelijk vernieuwde — voortzetting van de Solidariteitskas een plaats zal krijgen, mede in relatie tot het gedachtegoed van het synoderapport *Werkzaam Vermogen* en het vervolgrapport *Vermogen Werkzaam*.

De planning zal gaandeweg verder worden aangescherpt. Daarbij zal steeds gezocht worden naar een zorgvuldige balans tussen enerzijds de noodzaak om voortgang te boeken — ook vanuit financiële urgentie — en anderzijds het verlangen om in een herkenbaar en zorgvuldig proces te komen tot begrepen en gedragen besluiten, die leiden tot groter eigenaarschap en betrokkenheid van gemeenten en gemeenteleden bij de kerk als geheel, en bij dat wat zij, met haar dienstenorganisatie, namens en ten dienste van de gemeenten verricht.

Vanuit bovenstaande is onderstaand planning schema richtinggevend:

	Wanneer	Wie	Wat
1	Dec '25 - Jan '26	Projectleiding en regiegroep met medewerking dienstenorganisatie	Verder uitwerking op onderdelen van plan van aanpak en voorbereidingen met o.a. classes en VKB onderdelen C1, C4 en C5
2	Feb – Sept '26	Projectleiding en regiegroep met medewerking dienstenorganisatie.	Kerkbreed gesprek over de werkpakketten 1 en 4 met inzet projectdragers A en C.
3	Feb '26 – Mrt '27	Projectleiding en regiegroep met medewerking dienstenorganisatie.	Kerkbreed gesprek over de werkpakketten 2 en 3 met inzet projectdragers A en C.

4	Aug – Okt '26	Projectleiding en regiegroep - dienstenorganisatie – moderamen	Voorbereiden beleidsdocumenten voor generale synode november 2026 en kleine synode december 2026 werkpakketten 1 en 4.
5	Nov. - Dec '26	Generale synode en kleine synode	Besluitvorming nieuwe regeling(en) inclusief heffing percentages (werkpakketten 1 en 4)
6	Feb '27 – Mei '27	Projectleiding en regiegroep - dienstenorganisatie – moderamen	Voorbereiden beleidsdocumenten voor generale synode en kleine synode juni – sept '27, werkpakketten 2 en 3.
7	Juni - Sept '27	Generale synode en kleine synode	Besluitvorming inhoudelijk beleidskeuzes inclusief beleidskader dienstenorganisatie in generale synode werkpakketten 2 en 3.
8	Juli – Dec. '27	Dienstenorganisatie en moderamen.	Uitwerking besluiten Generale synode en communicatie. Uitwerken permanente beleidscyclus. Evaluatie kerkbreed gesprek.

In de meerjarenraming voor 2026 en 2027 is een bedrag van € 60.000 opgenomen uit de projectgelden Kerkbrede Transitie ten behoeve van het kerk brede gesprek. Daarnaast zal personele inzet worden geleverd door medewerkers van de dienstenorganisatie, afkomstig uit verschillende afdelingen.